

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Nederland heeft een rijk monumentenbestand, met eigenaren die trots zijn op hun bezit. Hoe we daarmee omgaan, is vastgelegd in de *Erfgoedwet*. Deze brochure belicht onder meer het aanwijzen, registreren en onderhouden van rijksmonumenten.

Rijksmonumenten en de Erfgoedwet

Inhoud

Aanwijzen	<i>pag. 1</i>
Rijksmonumentenregister	<i>pag. 2</i>
Instandhoudingsplicht	<i>pag. 3</i>
Interieurenssembles	<i>pag. 5</i>
Subsidies	<i>pag. 5</i>
De erfgoedwet en de omgevingswet	<i>pag. 6</i>

Aanwijzen

De *Erfgoedwet* geeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de bevoegdheid om een onroerende zaak als rijksmonument aan te wijzen. Denk hierbij aan een gebouw, een park of ondergrondse, archeologische resten. De meeste rijksmonumenten wijst de minister aan op grond van een door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voorbereid programma. Om ze op een weloverwogen manier tot stand te brengen, betreft de dienst in een vroeg stadium andere cultuurhistorische deskundigen, gemeenten, provincies en eigenaren bij deze aanwijzingsprogramma's. Het aantal rijksmonumenten neemt nog slechts op beperkte schaal toe. De nadruk ligt op de structurele verbetering van het rijksmonumentenbestand en niet op het vergroten van de omvang ervan. De Raad voor Cultuur adviseert over elk aanwijzingsprogramma als geheel, waarna per monument een formele aanwijzingsprocedure volgt.

Procedure

Bij het aanwijzen van rijksmonumenten past de overheid een zogeheten uniforme openbare voorbereidingsprocedure toe, zoals die in de *Algemene wet bestuursrecht* is geregeld. Deze procedure waarborgt een zorgvuldige afweging van alle direct betrokken belangen. De Rijksdienst betreft bij de aanwijzing altijd de eigenaar van de desbetreffende onroerende zaak. Bij het afwegen van het algemene belang van het behoud van het culturele erfgoed en de belangen van de eigenaar hoort de dienst de belanghebbenden. Gemeenten hebben een adviestermijn van acht weken, zodat zij desgewenst ook de mening van hun burgers kunnen peilen. Voor de provincie geldt een termijn van zes weken. De termijn van de gehele procedure is zes maanden. Belanghebbenden kunnen na het besluit direct in beroep bij de rechtbank gaan.

Colofon

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Smallepad 5 | 3811 MG Amersfoort
Postbus 1600 | 3800 BP Amersfoort
033 – 421 7 421
www.cultureelerfgoed.nl

Infodesk

Voor al uw vragen: 033 – 421 7 456 of
info@cultureelerfgoed.nl

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.

Aan deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend.

Afvoeren

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft ook de bevoegdheid om een onroerende zaak niet langer te beschermen en deze af te voeren uit het rijksmonumentenregister. Het is namelijk mogelijk dat een rijksmonument na verloop van tijd door verschillende oorzaken over onvoldoende monumentale waarde beschikt, waardoor een afvoeringsprocedure te rechtvaardigen is. Deze procedure kan de overheid ook op basis van signalen uit de maatschappij starten. Beroep tegen het niet in procedure brengen van een dergelijk signaal is niet mogelijk.

Rijksmonumentenregister

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed registreert de inschrijving en de identificatie van alle rijksmonumenten. Het rijksmonumentenregister maakt duidelijk op welke onroerende zaken de wettelijke bescherming rust. Met de identificatie kan een rijksmonument worden gelokaliseerd en onderscheiden van belendende onroerende zaken. Eenieder kan eventuele onjuistheden in de identificatie van een rijksmonument melden bij de Rijksdienst. Het register is niet bedoeld om de bescherming in te onderbouwen en om het rijksmonument uitvoerig in te beschrijven. Dat het register louter identificerend is, geldt voor alle rijksmonumenten, ook die al zijn aangewezen onder de eerste *Monumentenwet* van 1961 en onder de *Monumentenwet* 1988. Onder die laatste wet werden er uitgebreide passages in het register opgenomen die ook de waarde van het monument beschrijven. Deze passages maken met de *Erfgoedwet* geen deel meer uit van het rijksmonumentenregister, omdat ze niet nodig zijn voor de identificatie van de beschermde onroerende zaken. Het zijn voortaan kennisgegevens, die overigens wel digitaal ontsloten blijven.

Uitgangspunten van de Erfgoedwet

De overheid heeft in de *Erfgoedwet* overzichtelijk vastgelegd hoe er met ons culturele erfgoed wordt omgegaan, wie daarbij welke verantwoordelijkheden heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Dat elk type cultureel erfgoed een eigen regime voor bescherming kent, doet recht aan de verschillen die er tussen de soorten cultureel erfgoed bestaan. Via de *Erfgoedwet* legt de overheid de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het culturele erfgoed zo veel mogelijk bij de erfgoedzorgers zelf: musea, collectiebeheerders, archeologen, monumentenorganisaties, eigenaren en ook de overheid zelf. Daarmee spreekt de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap het vertrouwen uit dat de sector voldoende kennis, deskundigheid en betrokkenheid heeft om de zorg voor ons culturele erfgoed in de praktijk samen met de overheid waar te maken.

In de *Erfgoedwet* zijn enkele algemene uitgangspunten gehanteerd. Ten eerste zijn de beschermingsniveaus van eerdere, in deze wet geïntegreerde wetten ten minste gehandhaafd. In de tweede plaats worden, waar mogelijk, particuliere organisaties ingezet bij het behoud van het culturele erfgoed. Ten derde wordt er een redelijk evenwicht nagestreefd tussen de rechten van de eigenaar van cultureel erfgoed en de bescherming van het algemene belang dat zijn bezit vertegenwoordigt. Ten slotte zijn de internationale verplichtingen die Nederland op het gebied van cultureel erfgoed is aangegaan in de wet meegenomen.

Dit universiteitsgebouw in Delft is als rijksmonument aangewezen

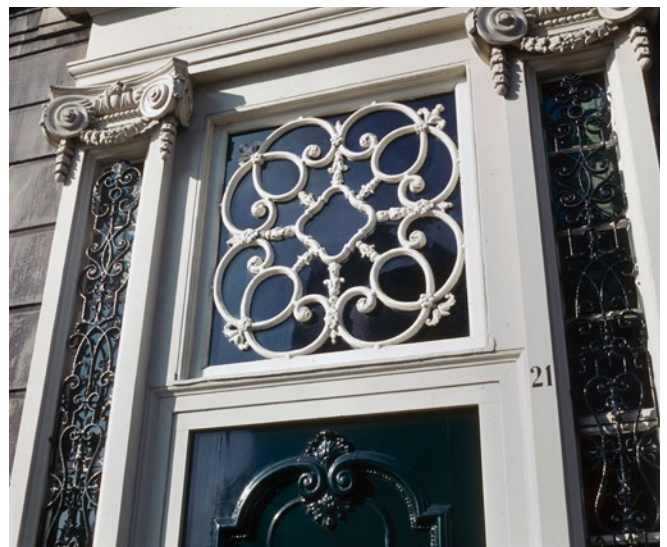
Met onderhoud waarborgt de eigenaar het behoud van zijn rijksmonument

Kennisgegevens

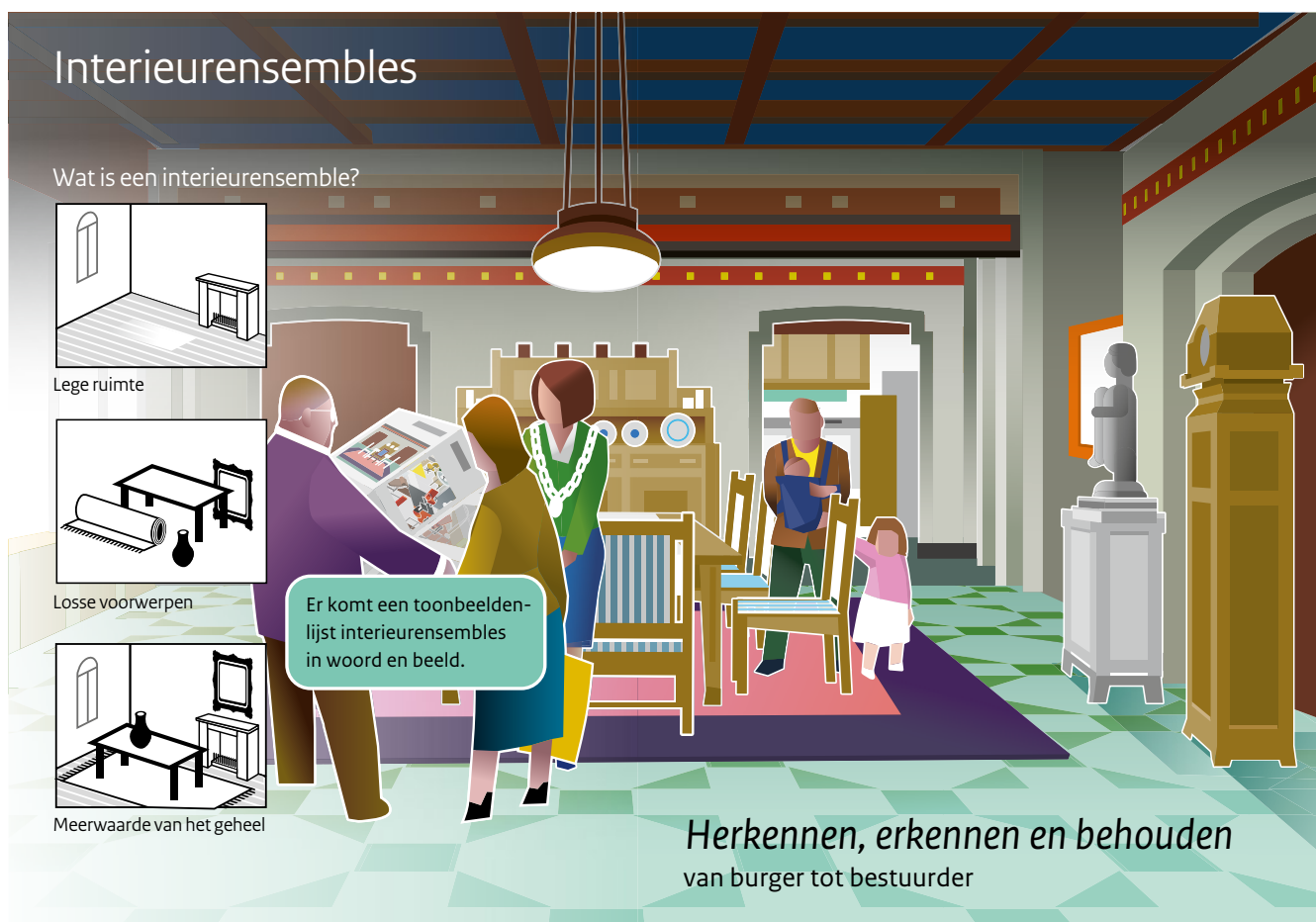
Om juist te kunnen beslissen over eventuele aanpassingen van rijksmonumenten is er informatie nodig, over de monumentale waarde bijvoorbeeld. Een deel van die informatie kan al voorhanden zijn bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de gemeente of in andere bronnen, zoals eerdere bouwhistorische rapporten. In het kader van de voorgenomen *Omgevingswet* werkt de overheid toe naar een digitale infrastructuur, de zogenoemde Laan van de Leefomgeving. Hierin wordt niet alleen een digitaal loket voor het aanvragen van vergunningen opgenomen, maar op termijn ook de beschikbare gegevens over rijksmonumenten.

Instandhoudingsplicht

In het overgangsrecht van de *Erfgoedwet* is een instandhoudingsplicht voor rijksmonumenten opgenomen. Dit houdt in dat een eigenaar er zorg voor draagt dat zijn of haar rijksmonument zodanig onderhouden wordt dat het behoud ervan gewaarborgd is. De plicht is een codificatie van eerdere uitspraken van de rechter. Een

Het raam boven de voordeur van het rijksmonument Teylers Fundatiehuis in Haarlem

vergelijkbaar artikel over instandhouding wordt opgenomen in de uitvoeringsregels op grond van de *Omgevingswet*. Wanneer deze wet in werking treedt, neemt deze de rol van het artikel in het overgangsrecht van de *Erfgoedwet* over.

Een eigenaar voldoet niet aan de instandhoudingsplicht als de specifieke onderhoudstermijn van een onderdeel van het monument aantoonbaar verlopen is, zoals het dak, de constructie of het schilderwerk, en de eigenaar langdurig nalaat om hier het noodzakelijke onderhoudswerk aan te verrichten. Deze situatie leidt tot verval, waardoor het behoud van het monument niet gewaarborgd is. Het maakt niet uit of de verwaarlozing opzettelijk of onbewust gebeurt.

Handhaving

De instandhoudingsplicht is voor gemeenten als bevoegd gezag een expliciet handvat om met eigenaren in gesprek te gaan. Een gemeente kan een eigenaar op basis van de plicht bijvoorbeeld aanspreken op een niet onderhouden en kapot dak, dat weer en wind vrij spel geeft, waardoor het rijksmonument verder wordt aangetast. In het uiterste geval kunnen gemeenten handhavend

Landhuis Het Schol in het Gelderse dorp Wilp is in 1851 gebouwd en is tegenwoordig een rijksmonument

Het trappenhuis van het rijksmonument Slot Zeist. Interieuresembles kunnen op grond van de Erfgoedwet worden opgenomen in een informatiesysteem

optreden om het noodzakelijke onderhoud af te dwingen. Deze handhaving moet proportioneel zijn. Dit houdt in dat de gemeente niet moet wachten tot het moment waarop instandhouding alleen nog te realiseren is met een alomvattende restauratie, maar zij hoort ook niet bij elk ontbrekend likje verf bij de eigenaar op de stoep te staan.

Interieuresembles

In veel rijksmonumenten bevinden zich bijzondere vaste interieurelementen, zoals stucplafonds, schouwen, wandschilderingen en marmeren vloeren. Deze genieten als onlosmakelijk onderdeel van het gebouw wettelijke bescherming. Maar een rijksmonument kan ook meubels, kunstvoorwerpen en andere roerende zaken bevatten, die een waardevol geheel met de rest van het interieur vormen. Wanneer de samenhang van het rijksmonument en deze cultuurobjecten van bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis is, kan een dergelijk ensemble op grond van de *Erfgoedwet* worden opgenomen in een informatiesysteem, dat verbonden wordt aan het rijksmonumentenregister. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed stelt eerst in overleg met de erfgoedsector een lijst van toonbeelden van waardevolle historische interieuresembles op.

Behoud

De opname van een ensemble in het informatiesysteem stimuleert bekendheid, waardering en kennisdeling. Dit helpt de huidige en toekomstige eigenaren bewust te worden – voor zover ze dit niet al zijn – van het belang van het behoud van het ensemble en van de zorgvuldige omgang ermee. Op de website www.monumentaleinterieurs.nl van de Rijksdienst zijn adviezen over allerlei instandhoudingsmaatregelen te vinden. Van de beste soort boenwas voor hout tot de juiste middelen om de leren bekleding van een meubel te reinigen.

Geen rechtsgevolg

De opname van een ensemble heeft geen rechtsgevolg voor de eigenaar ervan, naast de al bestaande bescherming als rijksmonument van het gebouw waar het zich in bevindt. Er geldt voor het ensemble geen wettelijke bescherming door middel van een instandhoudingsplicht, geen vergunningplicht bij wijzigingen of verplaatsing van roerende voorwerpen en geen mogelijkheid tot het aanvragen van instandhoudingssubsidie.

Subsidies

In de *Erfgoedwet* staan grondslagen voor subsidie voor het behoud van cultureel erfgoed. Hierop zijn onder meer de subsidies en leningen voor rijksmonumenten gebaseerd. Op de website www.monumenten.nl is de meest recente informatie te vinden over de verschillende subsidieregelingen en de laagrentende leningen.

Rijksmonumenten aan de Herengracht in Amsterdam

De Erfgoedwet en de Omgevingswet

De *Erfgoedwet* vormt, samen met de nog in te voeren *Omgevingswet*, het fundament onder de bescherming van het onroerende culturele erfgoed van Nederland. Als vuistregel geldt dat de duiding van wat op rijksniveau onroerend cultureel erfgoed is in de *Erfgoedwet* te vinden is. Zo vindt de aanwijzing van rijksmonumenten plaats aan de hand van de *Erfgoedwet*. In de *Omgevingswet* worden regels opgenomen voor de omgang met dit culturele erfgoed. Denk daarbij aan het verlenen van een omgevingsvergunning om een rijksmonument te mogen wijzigen. Nadere informatie over de *Omgevingswet*: www.omgevingswetportaal.nl.

Monumentenwet 1988

In de *Omgevingswet* zullen de regels voor de omgang met de fysieke leefomgeving geïntegreerd worden, waaronder die voor de monumentenzorg. Daarbij blijven de bevoegdheden en beschermingsniveaus in grote lijnen gehandhaafd. De bepalingen en vergunningen uit de *Monumentenwet 1988* die overgaan naar de *Omgevingswet* blijven van kracht tot de datum dat de *Omgevingswet* in werking treedt. Deze artikelen gelden tot dat moment als overgangsrecht op grond van de *Erfgoedwet*. Tot die tijd blijft de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* het wettelijke kader voor de omgang met monumenten.

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang

